

de Volkskrant

Koning Willem-Alexander zwaait naar omstanders voor het Paleis op de Dam. Foto Brunopress

Monarchie is gebaat bij saaiheid

Het vertrouwen in de koning daalt snel. In 2020 had nog 76 procent vertrouwen in Willem-Alexander, in 2022 was dat nog maar 47 procent. Daarmee komt ook de monarchie onder vuur te liggen. ‘Bij incidenten neemt de steun voor de monarchie ineens sterk af. Die keert pas weer terug als de routine zich herstelt.’

PAGINA 13-15

Uitleggen

150

In het lied *Mannen* zingt smartlappen-zangeres Sophie Straat over een vrouwelijke vrijwilliger die in een park een tuin staat te wieden. Er loopt een man langs die haar eerst van ongevraagde adviezen voorziet en dan zegt: ‘Weet je wat: laat mij maar even.’

Wanneer de vrouw laat weten liever lekker zelf te blijven schoffelen, informeert hij of het misschien ‘die tijd van de maand’ is.

In een afgeladen muziekzaal bracht de zangeres het lied met een heerlijke snik, aangevuurd door een jong, activis-

tisch en grotendeels vrouwelijk publiek, dat eensgezind de conclusie meebulde: ‘Máááánnnn, jullie tijd is voorbij’.

Raadselachtig goed geluimd door deze toch best pittige boodschap verliet ik na afloop de zaal, helaas net te laat om even verderop nog de toneelvoorstelling *All Men Must Die* mee te pikken. Voordeel was dat mijn vrouw nu nog niet sliep, zodat ik haar kon uitleggen waarom *Mannen* zo’n belangrijk lied is. Jammer was dan weer dat zij dat al wist.

Sander Donkers

€ 3,80

België € 4,70

JAARGANG 101

48 pagina's

NUMMER 30128

Groningen vindt de compensatie voor de aardgasschade te mager: ‘Kabinet denkt dat het voor eenderde van de prijs kan’

PAGINA 6-7

Een sexy Sneeuwwitje, of een met Betty Boop-blik: die opties zijn ooit de revue gepasseerd. Nu zijn ze te zien in Groningen

PAGINA V4-5

President Joe Biden, de perfecte anti-Trump, stelt zich opnieuw kandidaat voor de verkiezingen van 2024

PAGINA 4

Advertentie

Bereken online
uw prijs voor
een traplift

Scan de code voor
een vrijblijvende
prijsopgave

Ga naar **Otolift.nl/prijs** of bel **0800 444 770 6**

Disneys ruwe diamanten

IN GRONINGEN IS OP EEN
EXPOSITIE TE ZIEN HOE ALLE
BEROEMDE GETEKENDE FIGUREN
VAN DISNEY AANVANKELIJK
AANZIENLIJK MINDER GEPOLIJS
WAREN, IN ALLE OPZICHTEN

WOENSDAG **FILMDAG**

De Disneyfilm *De prinses en de kikker* uit 2009.

Foto Disney

Twents protest
op locatie

JOHANNA TER STEEGE EN DE
APRIL-MEISTAKING **PAG 3**

Kan het ook
zonder rook?

ZIJN SIGARETTEN EN FILMHELDEN
ECHT ONLOSMAKELIJK? **PAG 6**

Wat animatie
vermag

INNA SAHAKYAN OVER HAAR
DOCU *AURORA'S SUNRISE* **PAG 6**

Film

REPORTAGE DISNEY – TELLING TIMELESS STORIES

Van schets naar scherm

In Forum Groningen zijn gedurfde en originele **voorstudies uit het Disney-archief** te zien. Zo blijkt een spookachtige schim een inspiratiebron voor Elsa uit *Frozen*.

Door **Herien Wensink**

Stel je voor, Sneeuwwitje met rood haar. Had zomaar gekund. Met een gouden kroontje en roze appelwangen, in plaats van de beroemde roomwitte teint. Op een kleurpotloodtekening in zacht pastel kijkt deze pittige voorganger van de naïeve prinses uit 1937 ons uitdagend aan.

Of Sneeuwwitje als blondine? Zie de vroege schets waar op ze ligt te slapen met de nieuwsgierige dwergen om zich heen – de blonde, lange lokken golvend over het kussen. 'Een kindje, met een huid zo wit als sneeuw, lippen zo rood als bloed, en haren zo... goud als grenenhout?'

Ook een optie: Sneeuwwitje met schalkse Betty Boop-blik en een pin-upachtige pruillip. Een sexy Sneeuwwitje, nu onvoorstelbaar. Maar al die opties zijn ooit de revue gepasseerd en al deze vroege voorlopers zijn nu te zien op de expositie *Disney – Telling Timeless Stories* in Forum Groningen.

Deze internationaal reizende tentoonstelling biedt een kijkje in het archief van de Walt Disney Animation Research Library. Dit studiecentrum van Walt Disney Studios in Burbank (Californië) herbergt zo'n 65 miljoen originele tekeningen, schetsen, achtergrondschilderijen en storyboards van circa 1920 tot nu. Het archief wordt vaak door Disney-tekenaars geraadpleegd als inspiratiebron, maar heeft geen museale functie en is niet toegankelijk voor het publiek.

In het jaar dat Walt Disney Animation Studios honderd jaar bestaat – Walt en zijn broer Roy richtten de studio op in oktober 1923 – maakt de Research Library nu een klein deel van zijn reusachtige archief openbaar toegankelijk. In Groningen zijn op 1.000 vierkante meter, verdeeld over twee verdiepingen, ruim driehonderd originele schetsen, schilderijen en concept- en animatietekeningen uit het archief te zien, afgewisseld met video's en filmfragmenten.

De opzet is inzicht bieden in de oorsprong en ontwikkeling van al die tijdloze tekenfilms. Want achter het bekende en geliefde resultaat gaat – onzichtbaar – jarenlang artistiek onderzoekswerk schuil. Hier wordt nu eens dat

hele proces getoond, van tekst naar schets en van schets naar scherm.

Dat levert een verrassend studieuze en onopgesmukte expositie op – al is het onderwerp kleurrijk genoeg. Hier in elk geval geen *Disney on Ice*-gevoel met manshoge mascottes in Mickey-kostuum en *It's a Small World* uit de speakers. Ook het aandeel film, video en technische visuele foefjes is bescheiden. Op grotemensenhooft tref je vooral veel ingelijste tekeningen, schetsen en schilderijen aan, aquarellen en gouaches op illustratiekarton, en tekeningen in grafiet, inkt of kleurpotlood op papier. Iets daaronder, op kinderhoogte, is er de interactieve Japie Krekel-route, waar de kleinere bezoeker wordt uitgedaagd om zelf actief met een verhaal, personages en een 'storyboard' aan de slag te gaan.

De collectie is opgedeeld op basis van de klassieke bronnen waaraan Disney veel van zijn verhalen ontleende: mythen, fabels, legenden, *tall tales* (Amerikaanse koloniale folklore) en sprookjes.

Al direct bij aanvang dienen zich verschillende verrassingen aan: hoezeer Walt Disney zich liet inspireren door Europese legenden en folklore bijvoorbeeld, en door invloedrijke kunststromingen als surrealisme, kubisme en art deco. Maar ook: hoe interessant de bronnen van de films waren en hoe grondig de soms decennialange research. Klassieke Griekse en Romeinse mythen, zoals beschreven door Homerus, Euripides, Ovidi-

Concepttekening van Sue Nichols voor *Hercules* (1997).

Cinderella (Assepoester, 1950) en *Frozen* (2013).

Tekening van Glen Keane voor *The Little Mermaid* (De kleine zeemeermin, 1989).

Concepttekening van Mary Blair voor *Cinderella*.
Foto's Disney

Two Nederlandse tekenaars

Op de expositie in Groningen is werk te zien van twee Nederlandse tekenaars. Cartoonist Daan Jippes tekende het storyboard voor de Mickey Mouse-film *The Prince and the Pauper* (1990), en striptekenaar

Wilbert Plijnaar maakte de schetsen voor de romantische vuurvlieg Ray in *The Princess and the Frog*. In het Groninger Forum is hun werk te zien naast een video met interviewfragmenten.

Concepttekening van Eyvind Earle voor *Sleeping Beauty* (Doornroosje, 1959).

Foto Disney

us en Vergilius, stonden bijvoorbeeld aan de basis van een aantal *Silly Symphonies* (1929-1939), en van het 'Pastorale'-deel uit *Fantasia* (1940).

Duikt de expositie eerst even kort in de herkomst en inhoud van deze mythen, daarna volgt een kleurrijk inkijkje in het artistieke proces dat faun, centaur of halfgod van schets naar scherm sluist. En soms: van een gedurfd concept naar een veilige kinderfilmversie.

Zo zijn de fluitspelende, dansende faunen in de concepttekening van de Pastorale hoekiger en scherper dan hun vriendelijke, zuurstokkleurige versies in de film. Een subtiel aquarel in pastel maakt plaats voor een bont snoepwinkelpalet; lichaamsvormen worden zachter en ronder, ogen groter en onschuldiger – eigenlijk krijgt elk figuurtje bij Disney de gelaats-trekken van een baby.

Al struinend langs de schetsen zie je zo de schattigheid en aantrekkingskracht toenemen, maar soms ook de angel uit de animaties verdwijnen. De babymake-over verklaart ongetwijfeld Disneys blijvende populariteit, maar het is ook een beetje als eten in een hotel: als elke gast het lekker moet vinden, verdwijnen als vanzelf de peper en pit.

Toch is het verheugend dat er bij Disney in dit voortraject een durf en originaliteit schuilen die niet onderdoen voor de lef en scherpte die vandaan meer met Pixar (inmiddels onderdeel van Disney) worden geassocieerd. O kijk, een mollige, blozende Bacchus in innige omhelzing met een darterl eenhoornvleulen.

Illustratief voor dit traject, van eigenwijze illustratie tot ontwapenende Disneyheld, is de transformatie van de Griekse halfgod Hercules voor de film uit 1997. Zijn de achtergronden hier Dalí-achtige droomwerelden in zonnegeel en hemelpaars, voor het ontwerp van de personages werkte Disney Studios samen met de Britse cartoonist Gerald Scarfe, onder meer

bekend van zijn verontrustende animaties voor de Pink Floyd-film *The Wall*, met marcherende hamers en kinderen die de gehaktmolen ingaan. Zijn werk, vooral als politiek cartoonist, is grof, vilein en niet zelden seksueel getint – op het eerste gezicht bepaald geen Disney-materiaal.

Scarfe ontwierp een Disneyheld zoals je die nooit zag: opgetrokken uit één eigenwijze, vloeiende inktlijn. Een man met een tonvormige torso, een weke kin en dunne beentjes, lui achterover leunend op zijn vliegende paard. Met de soepele beweging van de paardenvleugels weet Scarfe een groot gevoel van vaart te suggereren. Pegasus het paard heeft blinde ogen en een nijldige trek om zijn mond. Man en paard laten in hun kielzog nog wat verwaasde vogels achter.

Volgende schets: een toelichting van Disney-tekenaar Sue Nichols over hoe de Hercules van Scarfe meer een Disneyheld kan worden: 'Mixen' Disney + Scarfe'. De uitdaging, zo staat te lezen, is deze wat karikaturale Hercules aanzienlijk te verzachten, zonder daarbij de levendigheid van Scarfes ontwerp te verliezen. Je zou kunnen stellen dat dat is gelukt: Hercules is ook na zijn Disney-make-over een behoorlijk hoekige held gebleven. Scarfes boosaardige onderwereldgod Hades, met zwarte cape en brandend haar, bleef in de film zelfs nog beter overeind. Maar bij de slechteriken heeft Disney zich altijd meer gekte en venijn gepermitteerd. Over slechteriken gesproken: heerlijk hoe goed je hier kan zien dat de Boze Koningin uit Sneeuwwitje is gemodelleerd naar tijdgenoot Joan Crawford, met haar gekalligraferde wenkbrauwen en hautaine blik.

De expositie maakt daarnaast op een vrolijke manier inzichtelijk hoezeer Disney-tekenaars ook elkaar sterk beïnvloeden. De dartele, diervriendelijke lentegodin Persephone uit *The Goddess of Spring* (1934) lijkt in alles een vroege voorstudie van Sneeuwwitje, en de dappere personages (konijn, vos, wolf) uit het recente *Zootopia* (2016) zijn zichtbaar geïnspireerd op de menselijke dierfiguren uit *Robin Hood* (1973). Leuk detail in de Robin Hood-hoek: de slordige pentekening waarop jonkvrouw Marianne de *wanted*-posters van dief Robin in haar slaapkamer heeft hangen, zoals een hedendaagse tiener de posters van haar K-popidool.

Op de sprookjesafdeling wordt stilgestaan bij de metamorfose van de arme Assepoester tot mysterieuze prinses op het bal, met betoverde jurk en al – in 1950 een hoogstandje van modern animatievernuft van tekenaar George Rowley en technicus Marc Davis. Maar ondanks de toegenomen mogelijkheden van computeranimatie keken de tekenaars van *Frozen* (2014) de kunst van de prinsessen-transformatie toch vooral bij hun voorgangers af.

Kijk nog maar eens naar die legendarische scène, als Elsa in haar gloednieuwe art-deco-ijspaleis eindelijk alleen is met haar kille superkracht, en onder het zingen van po-

werballad *Let It Go* in luttele seconden verandert van een getroebleerde prinses in een extravagante ijskoningin in fonkelende avondjurk. Onvergetelijke moderne Disneyhistorie die zelfbewust put uit de eigen geschiedenis.

Terecht is hier dan ook veel ruimte ingericht voor het werk van Mary Blair, betrokken bij *Cinderella* en actief bij Disney in de jaren veertig, vijftig en zestig. Nieuwe tekenaars anno nu komen in de Research Library nog altijd gretig haar grensverleggende werk vol primaire kleuren voor onder meer *Alice in Wonderland* en *Peter Pan* bestuderen. Directe volgelingen van Blairs kleurenpalet lijken in elk geval de tekenaars die verantwoordelijk zijn voor de landschappen en achtergronden in *The Princess and the Frog* (2009), waaraan op de expositie veel aandacht wordt besteed.

De concepttekeningen en *background paintings* van James Finch, Kelly McGraw, Armand Baltazar en Bill Schwab zijn ronduit betoverend, dankzij het spel met licht en zonsondergang, met perzikroze wolken boven donker spiegelend water, de gele bakovenhitte van de namiddagzon in New Orleans of de fraaie koloniale huizen met hun filigreimbalkons die weldadig baden in het strijklicht. Dit alles naast rokerige jazzclubs en het swingende neon van een nachtelijk voodoo ritueel dat we kennen uit de film.

En wat te denken van de diepgevroren toverwereld van Arendelle, het thuisland van Elsa in *Frozen*? Heerlijk hoe deze expositie je attendeert op details die anders zelfs de grootste liefhebber ontgaan. Zoals hoe in het consequent wit-met-babyblauwe ijslandschap van illustrator Claire Keane plots een dot rood opduikt, een enkel kleuraccent met een schokeffect. Ook Keane is overduidelijk beïnvloed door Mary Blair.

“

Al struinend langs de schetsen zie je soms ook de angel uit de animaties verdwijnen

“

De expositie maakt op een vrolijke manier inzichtelijk hoe Disney-tekenaars elkaar sterk beïnvloeden

Vroege inspiratiebronnen voor Elsa de ijskoningin blijken hier trouwens onder meer een bleke, spookachtige schim die eerder thuishoort bij Tim Burton, een bloemrijk turkooizen Jugendstiltype en een kittige kubistische variant die meer lijkt op Cruella de Vil dan op de uiteindelijke Elsa. (En nu allemaal zingen: 'Get it out, get it out! Get this song out of my head! Get it out, get it out, I'll sing anything else instead!')

Geliefde iconen uit het magische koninkrijk kregen, zo blijkt hier, dus vaak pas na lang zoeken of soms zelfs per toeval de vorm die in het collectieve geheugen is opgenomen. Zeemeermin Ariel uit *The Little Mermaid* (1989)? Op vroege schetsen (al uit de jaren veertig) was ze nog een mysterieuze brunette. Een mooie aquareltekening toont waarom uiteindelijk toch voor haar vuurtorenrode coupe is gekozen: dat contrasteerde toen het best met het stemmige donkerblauw van de diepzee.

Zulk historisch besef kan dienen als tegengif tegen veranderweerstand. Toen Disney bekendmaakte dat de nieuwe Ariel in de liveaction-remake (release: 24 mei) zou worden gespeeld door de zwarte actrice Halle Bailey, deelden miljoenen nostalgische *Little Mermaid*-fans hun onvrede, onder de hashtag #NotMyAriel. Maar als Ariel niet altijd een witte, roodharige zeemeermin is geweest, hoeft ze dat ook niet voor altijd te blijven.

In het jaar dat de animatiestudio 100 jaar bestaat, worstelt Disney met tegenvallende resultaten, bezuinigingen en ontslagen, en een wat zwalpende artistieke koers – recente films als *Encanto* (2021) en *Strange World* (2022) brachten niet het gehoopte nieuwe elan. Maar soms vind je munitie voor de toekomst door liefdevol te graven in het verleden. Deze expositie toont in elk geval: veel van de gewenste scherpte, artistieke innovatie en inhoudelijke diepgang ligt in de archieven van de studio allang klaar.